

Kocsis István

A drámaírás és a Színház

1. Színházi bemutatóimra emlékezvén, mindjárt be is vallom, hogy hosszú ideig egy erdélyi színház, Szatmárnémeti színháza volt a kedvencem! Ennek egyszerű a magyarázata: szívesen és magas színvonalon mutattak be e színházban új magyar drámát. Hány bemutatóm is volt ott? Fél tucat? Mind ősbemutatók. Gyöngyösi Gábor, Kovács Ádám, Kovács Ferenc rendezték ott annak idején a legjobb előadásokat... Azok közé tartoztak, akik szívesebben rendeztek új magyar drámát, mint divatos külföldit. Nagy színészgyűjtemények voltak akkor a szatmári színtársulat tagjai: Zsoldos Árpád, Ács Alajos, Nyiredi Piroska, Boér Ferenc, Korcsmáros Jenő, Bartis Ildikó...

Még sorolhatnám... De kénytelen vagyok abba hagyni a felsorolást, mert eszembe jut egy különös szatmári éjszaka! Sokszor újraéltem már, s most megint... Mintha egy valódi dráma harmadik felvonásának nagyjelenete lett volna... Ács Alajos színikigazgató házában voltunk. És éppen a hetvenes évek közepén! (A romániai fasiszta kommunizmus fénykorában!) Jelen voltak: Ács Alajos direktor úr, Kovács Ferenc, Kovács Ádám, Gyöngyösi Gábor rendező urak, Zsoldos Árpád, Nyiredi Piroska, Boér Ferenc színművészek, Paulovics László festőművész a díszlettervezők és jómagam a drámaírók képviselőjeként... Jelen volt még mindannyiunk kedvenc orvosa, Lőrinczy Dengezics, és Szatmárnémeti legbölcsebb tanára, Csillag Antal, aki – lévén hogy színikritikában és színházszerepben minden színikritikust felülmúlt – a színikritikusokat helyettesítette.

A nagyjelenet azzal kezdődött, hogy Zsoldos Árpád művész úr énekelni kezdett, de nem dalokat, és nem tudtuk elhallgattatni. – „Nincsen többé szeretett király” – énekelte. Mindenki tudta, hogy a veszett kutyaként a magyar létre, a magyar színházra rontó diktátorról készül előadást tartani, ezért többen is csitították... De ettől Zsoldos még mérgesebb lett. Ha nagyon mérges volt, rendszerint kísértalt a város főterére és dúdolgatta: „Kisváros, kilenc óra, elvették a levegőt!”, most azonban maradt, mert számunkra volt mondanivalója. – A zsarnok király meg akarja ölni a színjátszást – csapott az asztalra. – Velünk akarja meggyilkoltatni! – Csendesen tette hozzá: – Semmi esélye a sátánfinak, mert a színházat megvédelmezi a katarzis.

– Mi a katarzis, Táti? – kérdezte Boér Ferenc, aki ötszáz oldalas könyvet is tudott volna írni a katarziszról.

– Katarzis? – dűnnyögött Zsoldos, akit mindenki a becenevén, Tátinak szólított. – A Színház Út... Út, mely vezethet a Mennybe, de vezethet a pokolba is... És azon múlik, hogy hamis papok vagyunk vagy valódiak.

– A katarzis egy szó, egy szócska. A *nem* szócska – jegyezte meg Ács Alajos direktor úr, akkor éppen nem házigazdai, hanem színikigazgatói mosolyával.

Gyöngyösi Gábor, akiben nyoma sem volt soha cinizmusnak, de nagy színészeket megszegyenítő módon alakította mindig a cinikust, sietett cinikusan megjegyezni:

– Amit te sose mondasz ki, Ali, legalábbis a nagykutyák jelenlétében soha.
 – Én nem is mondom ki, de mindig ezt gondolom – mondta a házigazda.
 – Jaj lenne nekünk, ha kimondaná – nevetgélt Paulovics –, és jaj lenne nekünk, ha gondolni se gondolná.

– A katarzist egyetlen nagy döntés csodatevő ereje teremti meg – szólalt meg ekkor Csillag Antal. – E döntés: nem tagadom meg Istent, nem leszek a sátán szolgálója...

– A katarzisban az ember átéli a „szédítő biztonság” érzését – szólaltam meg akkor én kevés önbizalmamat összeszedve. – Amikor a katarziszról beszélünk, arról szólunk, hogy miképpen lehet megtapasztalni az Eget a Színház segítségével.

– Ha valódi drámaíró vagy, foglald össze szép mondatokban a szavakkal kifejezhetetlent – jegyezte meg Gyöngyösi minden cinizmus nélkül.

– Ha megfogalmazod a megfogalmazhatatlant, én elmondom minden utcasarkon – mondta Zsoldos.

Szónokolni kezdtem, s fel sem fogtam, hogy nem azokról a színpadon látható drámai helyzetekről beszélek, amelyek hozzásegíthetik a nézőt a katarzis átéléséhez, hanem azokról a *valóságos drámai helyzetekről, amelyeket erdélyi magyarként élhetünk át.* (De a legveszedelmesebb drámai küzdelemnek csak a győzteseire gondoltunk azon az éjszakán; mintha a küzdelemben alulmaradtakra nem is illett volna emlékezni.)

– Megtapasztalhatjuk drámai helyzetekben a szédítő biztonság érzését – mondtam. – Azt az Erőt ismerjük fel, ami az elkárhozástól visszatart. Annak „értünk való” jelenlétét érezhetjük meg súlyos – nemcsak a test, hanem a lélek megsemmisítésével fenyegető – drámai helyzetben, aki erősebb, mint a legnagyobb és legerősebb földi hatalom, azaz Égi Lény védelmét tapasztaljuk meg, akit nem tudunk nevéen nevezni, de soha semmi és senki nem volt jelenvalóbb és élőbb. Éppúgy nevezhetjük Órangyalunknak, mint Égi Önünknek. De lehet, hogy sokkal hatalmasabb égi személyiség segítségét tapasztaljuk meg: az Élő Égi Igazságét...

– Szédítő biztonság érzése – dűnnyögött Zsoldos. – Tudnám, mi ez, ha felfogható lenne...

– Olyan drámai helyzetről beszélek – folytattam –, amelyben „könnyű” dönteni. „Könnyű” dönteni, mert világos a drámai helyzet: választani kell az én, a jelen idejű én, és az Én, az Időtlen Égi Én között. Kik kerülnek ki ebből a drámai helyzetből győztesen? Természetesen csak azok, akik világosan látják, hogy milyen választás nagy drámai helyzetét élik át... Akiknek jelmondata: Az életem nem választható az Életem helyett, mint ahogy a perc nem választható a milliárd év helyett, a garas nem választható a tonna arany helyett... És ha ez számukra valóban mindennél fontosabb, akkor átélik a szédítő biztonság érzését, ami az Ég megtapasztalása.

(E drámai helyzet – fűzöm most hozzá – legtöbb esetben kétszereplős. Jelen van a törvénytelen, tehát agresszív hatalom képviselője, aki közli a vele szemben ülő szerencsétlennel – talán szánva azt, talán gyűlölve, talán közömbösen –, hogy eljött az idő, be kell állnia a sátán katonái közé, ha nem áll be, akkor lesújt: életét tönkreteszi, családjá életét is tönkreteszi. Azaz mit mond? Közli a kiszolgáltatottal, hogy választhat: nyomorult szolga lesz vagy áldozat.

De nem lehet tudni, megérti-e azonnal, hogy semmi esélye a győzelemre, ha a kiszolgáltatott felfogja, hogy nincs is választási lehetősége. Mert ha ezt felfogja, minden megváltozik... Nem azonosak az erőviszonyok: a hatalom képviselője rendelkezik a megfélemlítés számtalan eszközével, fegyvere is van, a szemben ülő – a mindkettőjük szemével nézve legaljasabb életformára kiszemelt – szerencsétlent viszont semmi sem védi, törvény se, de minden megváltozhat, ha a kiszolgáltatott felfogja, hogy nincs is választási lehetősége, mert egyetlen mondat létezik már csak az ő számára: – *Nem*. Mert e nemen kívül semmi sem bizonyos, mert e nem jelenti az Életet, az Örökkévalóságot, Istent... És minden olyan jelentéktelen a *nem* mellett, ha mindezt jelenti... A „kiszolgáltatott” nem mérlegel többé, hanem biztonságérzet tölti el, fölényérzet, és eljut a szédítő biztonság érzéséig... E drámai helyzetben még egy mondat elhangozhat a sok felesleges mondaton kívül, és ez a mondat ennyi: – Nem voltam hajlandó Istenre emelt fegyverrel megölni saját lelkemet, és ezért boldog vagyok.)

– A szédítő biztonság, ami az Ég megtapasztalása – ismételte Ács. – Erőlről beszéltem én is. Ez fejezhető ki egyetlen mondatl! E legrövidebb mondat ennyi: *Nem*.

(Igen, erről beszélt ő is... A nem szócska kimondásának megtisztító erejéről. És arról, hogy ugyanaz az erő tisztítja meg a színtársulatot és a nézőt. És arról, hogy mi történik azzal, aki hasonló drámai helyzetben igent mond a nem helyett. Ő az, akiben kialszik a titokzatos fény, a lélek.)

– A katarzisban valóban érvénytelenné válnak megszokott világunk törvényei – kezdett bele egy szónoklatba Csillag Antal tanár úr, aki nemcsak bölcsességéről volt híres, hanem arról is, hogy sosem szónokol. – Megváltozik a tér... Nincs gravitáció, a fizika egyetlen törvénye sem érvényes... A katarzisban megnyílik az Ég Kapuja, az idő megáll, a tér, megszokott világunk tere nem létezik...

– Idő és tér legyőzése, mi akar ez lenni? – kérdezte mintegy önmagától Paulovics. – Átléphetünk a szent térbe és időbe? A szent tér az ábrázolható – vásznon is... A szent idő?

– Láttam az Ég Kapuját – vette át a szót szónoki hévvel Zsoldos –, az idő nem létezett, a tér, megszokott világunk tere nem létezett... Milyen különös... Kiléptem a mi terünkéből és időnkéből, és minden szónak az értelme megváltozott... Mi a különbség a király és a koldus között? Semmi... Mert többé nem biztos, hogy a király a király, mert lehetséges, hogy a koldus a király... Elveszik az életemet? Mit számít? A katarzis a halhatatlanság itala...

– A Színház csodákat teremt a néző lelkében, ezt mindig tudtam – mosolyodott el Kovács Ferenc –, de hogy még a színész lelkében is, azt most látom!

– A legnagyobb csoda – mondta Nyiredi Piroska – megpillantani az Igazságot...

– Az embert bizony a katarzis által a Színház megvilágosíthatja – mondta Csillag Antal, s ezzel (ha nem is tudatosan) visszavezetett minket a színházban születő katarzishoz. – S a megvilágosodott ember győzedelmeskedik: önmaga felett és a mulandóság felett...

– A katarzis maga a tisztítóút – jegyezte meg Kovács Ádám.

– Az örökkévalóság kapujának a fénye elárasztja a nézőteret! – kiabálta Paulovics László.

– Aki a valódi katarzist legmélyebben átéli, megpillantja Teremtőjét – mondta Nyiredi Piroska. – E pillantásba belehal és újjászületik...

– A katarzis a halhatatlanság itala! Ez a legszebb az eddig elhangzott meghatározások közül – szögezte le Lőrinczy doktor.

De hajnal felé már a századik meghatározása is elhangzott a katarzisznak.

– Mindeddig – mondta Boér Ferenc – egy szokványos mondat sem hangzott el a katarziszról... Mit jelent ez? Hogy a színházunkban valóban az a katarzisz születik meg, amelyről még beszélgetni is tilos.

– Éljen a világ legjobb színháza! – harsogta Zsoldos.

– Ha igaz – bátorkodtam levonni egy következtetést –, amit a katarziszról elmondtunk, akkor a katarzisteremtő Színész nem más, mint a szakrális király méltó helyettesítője egy olyan korban, amikor a szakrális király csak rejtőzködve létezhet. De ez azt is jelenti, hogy nem magyarázatra van szükség, hanem varázslatra... Ha a katarzis által a Színház tanítja az elvarázsolás ősi tudományát, akkor válasszuk ki színházunk számára a legmegfelelőbb teret és időt...

Kórusban mondtuk:

– Amely térben és időben élünk, abban a térben és időben élni lehetetlen, ezért elvarázsoljuk a teret és az időt; tehetjük, mert mi valódi művészek vagyunk!

– Mely térbe és időbe varázsoljuk vissza Színházunkat?! – tette fel a legfontosabb kérdést Gyöngyösi Gábor.

– Jászai Mari korába – jelentette ki Boér Ferenc.

– Déryné korába – mondta Ács Alajos.

– Nekem mindegy – mondta Kovács Ádám –, de legalább a XIX. századba.

Ezután tovább ismételtük kórusban, mi kényszerít minket arra, hogy éljünk a tér és az idő elvarázsolásának a nagyszerű lehetőségével.

– Mi tehát az elvarázsolás legfőbb titka? Az elvarázsolás legfőbb titka nem más, mint az – mondtam ki azt a következtetést is, amely abban a percben már mindannyiunk számára nyilvánvaló volt –, hogy csak *aminek van égi előképe*, az *valóságos*. Ha pedig a földinek nincs égi előképe, akkor csak rémálom. Legyen az ál-állam, ál-határ, ál-színház... Mindez ál-időben, természetesen.

Aztán hallgattunk hosszú ideig, csak hallgattunk, nehogy megtörjön a Varázslat.

2. Azt mesélem el még most szívesen, hogyan gyűjtotta fel Zsoldos Árpád, korunk egyik legjelentősebb színművésze a *Bolyai János estéje* című darabom előadása közben a színházat... Sietek megjegyezni, hogy természetesen nem az volt az én nagy élményem, hogy Zsoldos felgyűjtotta a színpadot, hanem ami utána következett... Egy láda mögé rejtett égő gyertya várta, hogy Zsoldos a darab végén felemelje. De Zsoldos a játék hevében felrúgta a ládát, éppen a felvonás közepén, s a felborult gyertya lángja beleszállt egy szőnyegbe. A szőnyeg először csak füstölgött, és Zsoldos Árpád barátomat ez egyelőre nem is zavarta, mert a huzat a nézőtér felé terelte a füstöt. A nézők egy része köhögni kezdett, de senki nem menekült. Eleinte nem értettem, miért nem tör ki a pánik. Aztán hirtelen tudatosult bennem, hogy a jelenlévők annyira hisznek a Színházban, hogy eszükbe sem jut, hogy a fojtogató füst netalántán nem a rendező akaratából száll feléjük. Valaki azért megjegyezte nem egészen komoly felháborodással a hangjában, azaz a rendező meghökkenő konzervativizmusát

is méltányolván, hogy azért kíméletesebb lehetne a rendező úr a publikummal, s hogy már csak a valódi tűz hiányzik a színpadról... És akkor felcsapott a láng is. Ekkor se menekült senki, talán éppen a közbeszólásnak köszönhetően... Ámde Zsoldos Árpád ekkor idegesen megtorpant, s az új, a szokatlan, a zavaró új fényforrás felé fordult. Azonnal felfogta, hogy ég a színpad, de nem menekült. És igen nagy rémületemre, a tüzet sem kezdte el oltani. Sőt, mintha mi sem történt volna, folytatta az előadást, s csak három vagy négy perc múlva – mely percek akkor óráknak tüntek, legalábbis számomra – kezdte el a tűz oltását, mégpedig a szöveg ritmusára... És sikerrel, szerencsére... Előadás után mindazok, akik tudtuk, mi történt – Ács Alajos direktor úr, Gyöngyösi Gábor rendező úr és szerénységem –, rohantunk nyomban Zsoldos öltözőjébe, hogy számon kérjük a művész úrtól, miért nem kezdte el azonnal a tűzoltást... Zsoldos válasza a következő volt: „A darab a hibás, mert amikor felfigyeltem a lángra, tűzoltáshoz nem volt jó a szöveg. Amikor a szöveg alkalmassá vált rá, nyomban cselekedtem...” Azóta hiszek a Színészbem. De nemcsak én, hiszen a színpadra berohanni akaró tűzoltót azzal a felkiáltással tartotta vissza az ügyelő, hogy mit izgul, egy jó színész mindent megold...

3. Zsoldos Árpád hőstette felidézésének köszönhetően drámáim erdélyi bemutatóinak főszereplői mind eszembe jutnak... Marosvásárhelyen Ferenczy István játszotta Bolyai Jánost, s az egyik előadás után az egyik néző nehezményezte, hogy az előadás túlságosan rövid volt. A több mint kétórás előadás számára félórásnak tűnt! Nehezen értette meg, miért nevezzük bíráló szavait a legeslegnagyobb dicséretnek. Farkas Ibolya Bethlen Katát játszotta, de akkora sikerrel, hogy még Hollandiába is meghívták... Csorba András, Ferenczy István és Ferenczy Csongor úgy játszottak a *Nem zárjuk kulcsra az ajtót* című darabomban, hogy én elhittem, hogy a darab nagyon jó. (Nemrégiben újraolvastam, és kételkedni kezdtem...) És a kolozsvári színművészek? Senkálshy Endre, aki magatartásával kiérdemelte „a Kárpát-medence legtiszteltebb színművésze címet”, *A korona aranyból van* 1971-es ősbemutatóján Knox tiszteletest alakította, ugyanebben a darabban a szépséges Sebők Klára játszotta Stuart Máriát... Temesváron a felejthetetlen Fábrián Ferenc játszotta Bolyai Jánost. (Cseresnyés Gyula rendezte, bebizonyítván, hogy a legjobb színművészek át tudnak változni legjobb rendezőkké...) Sepsiszentgyörgyön Krizsovánszky Szidónia Bethlen Katát alakította nagy ünneplések közepette. Kiss Török Ildikó előbb a nagyváradi színházban mutatta be az *Árva Bethlen Katát*, aztán nagyon sok Kárpát-medencei templomban. Természetesen színművész férje, Varga Vilmos rendezésében, aki a *Bolyai János estéjében* is bebizonyította, hogy színművészként is a legjelentősebbek közé tartozik. Csiky Ibolya, Nagyvárad kedvence *A korona aranyból van* Stuart Máriáját úgy alakította, hogy a korszak leghíresebb rendezője, Szabó József még három évtized múlva is előadást tartott róla, s nem máshol, mint egy írországi színművészeti főiskolán. (Nekem ezt akkor vallotta be, amikor Budapesten rendezte a *Déryné* című darabomat Kilin Ildikóval a címszerepben.)

Az erdélyi bemutatóimra emlékezvén eszembe jutnak a felvidéki és délvidéki bemutatóim. Csendes László *Bolyai Jánosként* a kassai magyar színházat, Dráfi Máttyás *Magellánként* a komáromit kedveltette meg velem.

Szívesen beszélek a magyarországi színházi bemutatóimról is. És egy finnországról! Nagy drámaírónak képzelhettem volna bizony magamat a hetvenes évek közepén! Amikor a finnországi Lahtiban az *Árva Bethlen Kata* című darabomat láthattam... Hannu Launonen és Ilka Firon fordította a drámát finn nyelvre, Inkeri Luoma-Aho művésznő játszotta Bethlen Katát...

Nekem azelőtt már sok színházi bemutatóm volt Kis-Magyarországon is! A legemlékezetesebbek:

Piróth Gyula oly sikerrel mutatta be Kecskeméten még 1971-ben a *Bolyai János estéjét* (ez volt a első csonka-magyarországi bemutatóm), hogy a nagy rendezők és direktorok – Marton Endre, Pétervári István, Keres Emil, Miszlay István, Dobai Vilmos, Kerényi Imre, Hegyeshalmi László – mind kedvet kaptak arra, hogy darabkérő leveleiket megírassák. (Szerencsém is volt: miután a szigorú és félelmetes tekintélyű színikritikus és dramaturg, Osztoivits Levente elolvasta a darabot, éppen a korszak egyik legjelentősebb rendezőjének, Turián Györgynek adta oda. Ő a következő évadban *A korona aranyból van* rendezését is vállalta; Kopetty Liát választotta ki a főszerepre.)

A kecskeméti *Bolyai*-bemutatót szerencsére Radó Gyula is látta, és a következő esztendőben már próbálta is a darabot Kaposvár híres színészével, Rajhona Ádámmal. (Radó Gyula később a *Vincent van Gogh* című monodrámámat is megrendezte, Cserhalmi Györggyel a címszerepben.)

Eszembe jut az *Árva Bethlen Kata* Ronyecz Máriaival a Nemzeti Színházban. A történelmi hangulatot árasztó, de kicsi „királypincében” volt a bemutató, de akkora volt az érdeklődés, hogy az előadást átvitték a Nemzeti nagyszínpadára. Száznál több előadást ért meg!

Az *Árva Bethlen Katát* ezután több színház bemutatta, így játszhatta a korszak többi nagy művésznője is. Nagyon emlékezetesek számomra Spányik Éva és Dobos Ildikó alakításai. (E monodrámának különös szerencséje van: csak a legnagyobb művésznők nem riadnak vissza a nehéz próbatételtől, amit vállalnia kell annak, aki Bethlen Kata mer lenni a színpadon. A rendezők mind felhívták erre a figyelmemet: Vadász Ilona, Vas-Zoltán Iván, Kerényi Imre, de már az ősbemutatót vállaló Gyöngyösi Gábor is. De még Pozsgai Zsolt is, aki nem is olyan régen rendezte.)

A Radnóti Színházban a *Tárlat az utcán* című darabomban – éppen a finnországi utam idejében – Bessenyei Ferenc játszotta Gauguin, Darvas Iván pedig Van Goghot. Ugyanott játszotta Sinkovits Imre a *Bolyai János estéje* című monodrámámat. Tehát drámaírói önbizalmam is lehetett volna már, amikor megérkeztem Finnországba! Ahol én – életemben először és utoljára – a legjelentősebb vendégek közé soroltattam. Akkor is teljesítették a kívánságaimat, ha teljesíthetetlen volt! Ha véletlenül azt mondtam, hogy másnap sízni szeretnék, de aztán elfelejtve ez óhajomat, kijelentettem, hogy lovagolni szeretnék a finn tavak között, akkor reggel vittek a sípályára, de délben már ott volt a sípályán a felnyergelt ló is! Mondtam egy finn tisztségviselőnek, hogy ilyen tiszteletet egy drámaíró nem érdemel. Komoly arccal válaszolta, hogy nemrég Arthur Millert ugyanilyen tisztelettel fogadták. Mindent félreértett szégyény! Mert nem azt bizonygatta, hogy engem is olyan tisztelettel fogadtak, mint Arthur Millert, hanem azt, hogy Arthur Millert is ugyanolyan tisztelettel fogadták, mint engem.

4. Mit nem szabad még elhallgatnom, amikor a drámaírásról vallok?

Ifjabb koromban, legalább két és fél évtizeden át szinte kizárólag szépirodalmat (elsősorban drámát, de novellát és regényt is) írtam, és bár van már két évtizede, hogy inkább a történelemtudománnyal foglalkozom, a drámaírásához is igyekszem hű maradni.

Igazolom ezt azzal, hogy történelemtudományok írása közben (1991 és 2013 között) két tucat drámát írtam. E drámák között ott van néhány régi színművem új változata és az újak: *A megkoronázott* (I. Lipót és a Szent Korona), *A megkoszorúzott* (Jászai Mari), *A nagy játékos*, *Árva Bethlen Kata*, *Báthory István*, *Déryné*, *Magellán*, *Megszámláltatott fák*, *Tárlat az utcán* (Vincent van Gogh), *A kitüntetés* (Bolyai Farkas és Bolyai János), *A királynő aranyból van* (Stuart Mária), *„Magyarországnak fényes tüköre”* (Hunyadi Mátyás), *A Tér* (monodrámá Bolyai Jánosról), *Az áldozat* (Árpád-házi Szent Margit), *Fényhíd* (monodrámá három estére, három színésszel Széchenyi István életéről), *A magyar Trisztán és Izolda* (Bocskai István és Mária Krisztiána), *A Fény éjszakája* (Németh László és hősei)... A felsorolást még folytathatnám.

Régi színműveim új változataira is felhívtam a figyelmet. Ha ezt megtettem, akkor, úgy érzem, válaszolnom kell arra is, igaz-e a vád, hogy sok drámámat többször is újraírtam. Válaszom: igaz. Ha régi drámáim újra megjelennek, akkor bizony én igyekszem tökéletesíteni őket. És ez a szokásom nem új. Már a hetvenes évek végén, nyolcvanas évek elején is nagy kedvvel gyakoroltam az „újraírást”. Mi ennek az oka? Az igazságot, úgy látszik, nem könnyű megközeleíteni. Ha úgy érzem, hogy egy drámai helyzet igazságához közelebb kerültem, akkor ismét kedvem kerekedik foglalkozni vele.

A Széchenyi Istvánról szóló drámatrilógiát húsz évig írtam, s több változata meg is jelent. Egy nagyon régi darabom hősnőjéről, Stuart Máriáról is írtam egy új drámát. De egészen újat. Még Stuart Mária ellenfelei sem ugyanazok a két darabban. Pedig nem akartam, hogy így legyen. Azért volt szükségem az új „színjátszó személyekre”, hogy Stuart Máriának méltó ellenfelei legyenek. (A réginek a címe: *A korona aranyból van*, az újé: *A királynő aranyból van*.) Bolyai Jánosról is írtam egy új monodrámát, *A Tér* címűt. Az *üdvönt* író Bolyai drámáját próbálom megvilágosítani az új darabban. Az 1966-ban elkezdett *Megszámláltatott fák* című drámámat talán még mindig nem fejeztem be. (Legjobbnap a 2006-ban megjelent változatát tartom.) A Vincent van Goghról szóló drámáim (az egyik monodrámá, a másik többszemélyes) sok változata közül azokkal vagyok elégedett, amelyeket már 2008-ban írtam.

5. Legújabb bemutatóimra is szívesen emlékszem! Néhányat fel is sorolok dicsekvésképpen: 2003-ban Gáspár Tibor játszotta Zalaegerszegen *A Tér* című monodrámámban Bolyai Jánost, Merő Béla rendezésében, Kökényessy Ágnes az *Árva Bethlen Katát* mutatta be néhány éve az *Aranytízben* Pozsgai Zsolt rendezésében (most az előadás a budapesti Új Színház műsorán szerepel), Debrecenben Sárközy Zoltán (aki a nyolcvanas évek elején Ranke őrnagyot játszotta a *Megszámláltatott fák* című darabomban) a *Vincent van Gogh* című monodrámámat mutatta be 2009-ben Pinczés István rendezésében.

A Fény éjszakája (Németh László és hősei) című darabomat az egri Gárdonyi Géza Színház játssza nagy sikerrel. (Németh László a dráma nyitójelenetében

különös, felfoghatatlan halálvágyról beszél. De a zárójelenetben már derűlátó, s vidáman tervezget. Mi történt közben? Heten indulnak el megmenteni Németh Lászlót, mind a heten történelmi drámáinak hősei: VII. Gergely pápa, Matild grófnő, Széchenyi István, Crescence – Széchenyi Istvánné –, Bolyai János, Galileo Galilei és II. József császár. A hét látogatónak talán az a legnagyobb győzelme – hisz a tét mégiscsak az, hogy házigazdájuk legyőzze a fortélyos halálvágyat –, hogy bebizonyítják, soha senkinek nem voltak még olyan igazságtalanok az önvádjai, mint amilyenekkel Németh László önmagát ostorozza. És ő a hősei által teremtett varázslat jótékony hatása alól – szerencsére! – nem tudja kivonni magát.) Gyakran eszembe jut, hogy amikor néhány esztendeje az egri Gárdonyi Géza Színház igazgatója (Blaskó Balázs) és főrendezője (Beke Sándor) megtiszteltek látogatásukkal, és órákon át erősítették önbizalmamat, hogy még ahhoz is legyen bátorságom, hogy hozzákezdjek e darab megírásához, akkor ha nem is mindenben, de abban egyetértettünk, hogy a Színháznak a régebbi korok magyar hagyományai, misztériumai csodaköveiből kell bevehetetlen várat építenie – ha nemcsak meg akar maradni, de be is akarja tölteni küldetését...

Az utóbbi időben az erdélyiek mivel erősítették drámaírói önbizalmamat? Az *Árva Bethlen Katát* Meister Éva művésznő szép előadásban nem máshol láthattam, mint Bethlen Kata faluja, Olthévíz templomában... A *Tér* című monodrámámat Sebestyén Aba is bemutatta Marosvásárhelyen (Török Viola rendezésében), de én az ő előadását már több magyarországi színházban is megnézhettem, mert járja a darabbal az egész Kárpát-medencét...

Csontos Márta

Szintézis

Talán az égből oldódtak
a folyókba kék árnyalatok,
s egy éteri szerkezet pumpálta
szemedbe a ködfalak mögött
rejtőző titkos termekből az
azúr-arcú golgotavirágok érintését.

Meleg hullámokon elnyúlva
már úgy érzem, a béke törhetetlen
üvegkoporsója magába zár, mikor a
Végtelen Nyugalom követeként
belép a sötét, s ott áll a Nagy Vadász
túlméretezett fekete kabátjában,
s tudatja velem a mennybéli vizsgálat
eredményét: *megmértem*
és könnyűnek találtattam.